

Аналітична записка
з питань порівняльного законодавства
щодо державного екологічного контролю*

Анотація. В аналітичній записці досліджено правове регулювання державного екологічного контролю (нагляду) у державах-членах Європейського Союзу (далі – ЄС) у частині унормування діяльності державних органів, відповідальних за здійснення контролю за дотриманням суб'єктами економічної діяльності положень національного екологічного законодавства. Проаналізовано порядок діяльності природоохоронних інспекцій, їх права, обов'язки, причини та засоби проведення планових і позапланових перевірок. Приділено увагу взаємодії природоохоронних інспекцій з іншими міністерствами та державними установами у сфері охорони довкілля. Представлене законодавче унормування вимог, що висуваються до інспекторів, включаючи кваліфікаційні. Проаналізовано досвід здійснення державного екологічного контролю у Франції, Хорватії, Нідерландах, Латвії, Польщі.

Вступ

Захист навколишнього середовища та бережливе ставлення до природних ресурсів – це важливі завдання, яким кожна держава має приділяти особливу увагу. Для забезпечення їх виконання розробляється низка нормативно-правових актів, які максимально охоплюють всі відносини, що складаються в природоохоронній сфері, а також сфері діяльності з умовами чи технологічними особливостями, що можуть призвести до забруднення довкілля. Крім того, у ході економічної діяльності зазвичай виникають ризики погіршення умов проживання населення чи сповільнення сталого розвитку як всієї країни, так і окремо взятих її територій чи адміністративних одиниць, погіршення стану та хімічного складу повітря, якості споживаної води, нераціонального використання викопних або інших природних ресурсів, а надто загрози техногенних катастроф і неконтрольованих викидів забруднюючих речовин. Тож переважно законодавчі норми стосуються підприємств і суб'єктів, чия діяльність безпосередньо пов'язана з використанням природних ресурсів.

При розробці нових регуляторних директив чи регламентів керівні органи ЄС приділяють значну увагу природоохоронним заходам у державах Співдружності, спонукаючи їх уряди до посилення державного впливу на формування ефективної внутрішньої системи захисту довкілля. Керівні органи ЄС вважають побудову в кожній державі системної та результативної структури державних органів, які б забезпечували належний контроль (нагляд) за функціонуванням природоохоронної системи всередині кожної держави дієвим механізмом впливу для дотримання природоохоронного законодавства компаніями, юридичними й фізичними особами. Нормативні акти ЄС містять численні рекомендації щодо організації екологічного контролю та посилення прав органів нагляду за станом довкілля, забезпечення адекватних санкцій або покарання порушників природоохоронного законодавства.

Екологічний контроль (нагляд) є однією з головних функцій, спрямованих на ефективне управління заходами з охорони навколишнього середовища та стабільного забезпечення раціонального використання природних ресурсів. Його сутність полягає в тому, що інспектори чи представники місцевих органів влади фахово проводять окремі заходи моніторингового типу. Належний екологічний контроль має передбачати комплексні рішення, що виводять контрольованого суб'єкта на новий рівень, допомагають створити ефективну систему управління природоохоронними заходами й налаштовують всі процеси відповідно до принципів раціонального природокористування.

Саме тому здійснення екологічного нагляду (контролю) повинно бути прерогативою кваліфікованого персоналу – фахівців у сфері екологічного права. Це, зокрема, підтверджує нижченаведений аналіз. Законодавство майже всіх досліджуваних країн містить прямі або опосередковані норми щодо кваліфікаційних вимог до контролерів, які мають досвід і відповідний рівень підготовки.

Основна частина

1. Система, принципи й порядок здійснення екологічного контролю згідно з правом ЄС.

Згідно з приписами законодавства ЄС завдання щодо здійснення екологічного контролю в окремій державі покладається на державний орган – інспекцію (природоохоронну інспекцію). Необхідність створення в кожній державі-члені ЄС екологічної інспекції передбачено в Директиві Європейського Парламенту та Ради 2010/75/ЄС від 24.11.2010 р. про промислові викиди¹ (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю) (нова редакція) (далі – Директива 2010/75/ЄС). Пунктом 26 Преамбули цієї Директиви, зокрема передбачається: «державам-членам слід забезпечити, щоб як оператор, так і компетентний орган вживали необхідних заходів у разі недотримання цієї Директиви, та передбачити систему екологічних інспекцій. Держави-члени повинні забезпечувати наявність достатньої кількості персоналу із необхідними навичками та кваліфікацією для дієвого здійснення таких інспекцій». Частиною 22 статті 3 надається визначення «екологічна інспекція», під якою розуміються всі дії, у тому числі моніторинг викидів і перевірка внутрішніх звітів, верифікація внутрішнього моніторингу, перевірка використаних технік та адекватності заходів екологічного менеджменту об'єкта, яких вживає компетентний орган або вживають інші особи від його імені, для стимулювання дотримання об'єктами умов дозволів та, якщо необхідно, для моніторингу їх впливу на довкілля.

Директивою 2010/75/ЄС встановлено чіткі вимоги щодо порядку проведення екологічних інспекцій (перевірок), системи органів екологічних перевірок, повноважень компетентних органів, що здійснюють екологічну інспекцію тощо.

¹ Директива Європейського Парламенту і Ради 2010/75/ЄС від 24 листопада 2010 року про промислові викиди. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/%202010_75_%D0%84%D0%A1.pdf

Рекомендація Європейського Парламенту та Ради 2001/331/ЄС від 4 квітня 2001 р., що визначає мінімальні критерії до процедури екологічної інспекції у державах-членах² (далі – Рекомендація), зокрема, включає визначення виду інспекцій (перевірок) (звичайні (планові) або нерегулярні (позапланові)), що проводяться у відповідь на скарги чи у зв'язку з необхідністю продовження дії або змін умов дозволів чи ліцензій, в інших екстрених випадках або під час розслідування нещасних випадків, катастроф тощо.

Екологічні інспекції можуть проводитися будь-яким державним органом на національному, регіональному чи місцевому рівнях, створеним або призначеним державою-членом і відповідальним за питання, охоплені цією Рекомендацією. Таким органам відповідно до національного законодавства держави-члена надано право делегувати виконання завдань, під їх наглядом, будь-якій юридичній особі за умови, що ця особа не має особистого інтересу в результатах перевірок, які вона проводить.

Держави-члени повинні забезпечити проведення екологічних інспекцій згідно планів, які охоплюють всю територію держави та контрольовані об'єкти в її межах. Такий план або плани мають бути доступними для громадськості відповідно до положень Директиви 90/313/ЄЕС³. Ці плани можуть бути підготовлені на національному, регіональному або місцевому рівнях. Держави-члени повинні забезпечити, щоб були визначені органи влади для проведення таких перевірок. У Рекомендаціях також міститься типова форма плану та його зміст. Так, план екологічних інспекцій повинен, як мінімум:

(а) визначати географічну територію, яку він охоплює (вся або частина території держави-члена);

(b) визначати термін, наприклад, один рік;

(c) включати спеціальні положення щодо перегляду терміну;

(d) визначати конкретні місця або типи контрольованих об'єктів, які охоплюються перевіркою;

(e) визначати регулярні перевірки навколишнього середовища з урахуванням екологічних ризиків; програми регулярних перевірок повинні включати, у відповідних випадках, частоту відвідувань об'єктів різних типів або визначених контрольованих об'єктів;

(f) передбачати та окреслювати процедури позаштатних перевірок навколишнього середовища, у таких випадках: у відповідь на скарги, аварії, інциденти й випадки невідповідності та з метою надання дозволу;

(g) забезпечувати координацію між різними перевіряючими органами, де це необхідно.

Передбачено також порядок відвідування об'єкта інспекційними органами як частини їх звичайних екологічних перевірок (інспекцій) та критерії проведення досліджень щодо предмета екологічної перевірки. Визначаються

² Рекомендація 2001/331/ЄС Європейського Парламенту та Ради, що передбачає мінімальні критерії щодо екологічних інспекцій у державах-членах від 4 квітня 2001 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_985#Text

³ Council Directive 90/313/EEC of 7 June 1990 on the freedom of access to information on the environment. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:31990L0313>

можливості нерегулярного відвідування об'єкта інспекціями та перелік причин, за яких таке відвідування може здійснюватися, наприклад, під час розслідування відповідними інспекційними органами серйозних екологічних скарг, серйозних екологічних наслідків аварій, інцидентів і випадків невідповідності.

Рекомендацією передбачено складання звітів за результатами перевірок на предмет відповідності законодавству ЄС, оцінок та висновків. Звіти мають бути належним чином зафіксовані в письмовій формі та зберігатися у легкодоступній базі даних. Повні звіти, а там, де це неможливо, висновки щодо таких звітів повинні бути передані оператору відповідного контролюваного об'єкта згідно з Директивою 90/313/ЄЕС. Звіти повинні бути доступними для громадськості протягом двох місяців після проведення інспекції.

Крім розглянутих нормативних документів ЄС, діє також Регламент (ЄС) 1221/2009 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2009 року про добровільну участь організацій у схемі екологічного менеджменту та аудиту Співтовариства (EMAS), що скасовує Регламент (ЄС) 761/2001 та Рішення 2001/681/ЄС та 2006/193/ЄС⁴. Цей Регламент встановлює схему екологічного менеджменту та аудиту Співтовариства, що передбачає добровільну участь організацій, розташованих у Співтоваристві або за його межами, в екологічному контролі.

2. Досвід законодавчого регулювання державного екологічного контролю (нагляду) у державах-членах ЄС.

Хорватія. Державний інспекторат Хорватської Республіки (Državni inspektorat Republike⁵) при Міністерстві захисту довкілля є аналогом екологічної інспекції України. Нагляд за охороною навколишнього середовища здійснює Інспекція охорони навколишнього середовища Хорватії (Inspekcija zaštite prirode⁶) у межах своїх повноважень згідно із Законом «Про внесення змін до Закону про організацію та сферу діяльності міністерств та інших центральних органів державного управління»⁷ (з 1 квітня 2019 року діє як центральний орган державного управління).

Закон про Державний інспекторат⁸, який набрав чинності 1 квітня 2019 року, регулює його організацію, управління, умови виконання завдань з екологічної перевірки, обов'язки та повноваження інспекторів з метою захисту суспільних інтересів та інтересів громадського здоров'я під час виконання нормативних актів, а також встановлює відповідальність за правопорушення.

⁴ Regulation (EC) No 1221/2009 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the voluntary participation by organisations in a Community eco-management and audit scheme (EMAS), repealing Regulation (EC) No 761/2001 and Commission Decisions 2001/681/EC and 2006/193/EC / EUR-LEX. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32009R1221>

⁵ Nadzor zaštite okoliša - Državni inspektorat Republike Hrvatskej. URL: <https://dirh.gov.hr/o-drzavnom-inspektoratu-9/ustrojstvo-77/16-sektor-za-nadzor-zastite-okolisa-zastite-prirode-i-vodopravni-nadzor/nadzor-zastite-okolisa-381/381>

⁶ Inspekcija zaštite prirode:e-Gradani. URL: <https://gov.hr/hr/inspekcija-zastite-prirode/1342>

⁷ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o ustrojstvu i djelokrugu Ministarstava i drugih središnjih tijela državne uprave: Narodne novine, broj № 116/18. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_12_116_2290.html

⁸ Zakon o Državnom inspektoratu Urbroj: 71-06-01/1-18-2, Zagreb, 13. prosinca 2018. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_12_115_2243.html

Крім того, згідно зі статтею 141 Указу Уряду «Про внутрішню організацію Державного інспекторату»⁹ інституція виконує інспекційні та інші професійні завдання щодо застосування нормативно-правових актів у сфері охорони навколишнього природного середовища, атмосферного повітря, зміни клімату, поводження з відходами, захисту від світлового забруднення та інших нормативно-правових актів, що визначають компетенцію інспекцій з охорони навколишнього природного середовища. Державний інспекторат здійснює нагляд за діяльністю юридичних та фізичних осіб, зареєстрованих або уповноважених здійснювати діяльність у сфері навколишнього середовища та поводження з відходами; юридичних та фізичних осіб, яким видається дозвіл уповноваженого органу; за адміністративними органами, що здійснюють нагляд за юридичними особами, діяльність яких може спричинити забруднення; за юридичними і фізичними особами, що: мають дозвіл на викиди парникових газів, транскордонне транспортування відходів; за адміністративними органами, що здійснюють інспекційний нагляд у разі надзвичайних подій, здійснюють нагляд за роботами з ліквідації забруднення навколишнього природного середовища, беруть участь у здійсненні узгодженого інспекційного нагляду, контролюють виконання заходів щодо запобігання та зменшення забруднення атмосферного повітря стаціонарними та дифузними джерелами забруднення та контролюють стан атмосферного повітря на своїй території, здійснюють контроль за виконанням заходів, визначених інспекційним наглядом, висувають обвинувачення, видають постанови про правопорушення та обов'язкові постанови про правопорушення та подають протоколи про кримінальні злочини, видають довідки та погодження у сфері діяльності інспекцій з охорони навколишнього природного середовища, складають місячні та інші звіти та беруть участь у підготовці річного звіту.

Інспекції з охорони навколишнього природного середовища беруть участь у підготовці планів і програм роботи щодо поліпшення охорони навколишнього природного середовища, у підготовці відповідей на запити державних органів і громадян, у разі необхідності виконують представницькі обов'язки у справах про проступки та в адміністративних судах у зв'язку з позовами в адміністративних спорах, виконують спільні завдання у взаємодії з іншими інспекціями, тощо.

До їх компетенції належить контроль за дотриманням положень Закону про охорону навколишнього природного середовища (Zakon o zaštiti okoliša¹⁰) (розділ XIII статті 222–258а), а також Закону про охорону атмосферного повітря (Zakon o zaštiti zraka¹¹), законів про стале управління відходами та про захист від світлового забруднення, а також нормативно-правових актів, прийнятих на їхній основі, які регулюють загальні питання охорони довкілля, поводження з відходами, захисту лісів, водних ресурсів, моря тощо. Із 2010 року представлено новації в нормативних актах, пов'язаних із екологічним наглядом, а також

⁹ Uredbu o unstarnjem tarnjem ustrojstvu drzavnog snspektorata. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_05_45_888.html

¹⁰ Zakon o zaštiti okoliša NN 80/13, 153/13, 78/15, 12/18, 118/18 na snazi od 01.01.2019 / ZAKON – HR. URL: <https://www.zakon.hr/z/194/Zakon-o-za%C5%A1titi-okoli%C5%A1a>

¹¹ Zakon o zaštiti zraka pročišćeni tekst zakona NN 127/19, 57/22 na snazi od 28.05.2022 / ZAKON – HR. URL: <https://www.zakon.hr/z/269/Zakon-o-za%C5%A1titi-zraka>

інструкції щодо застосування нормативних актів, які базуються на найкращому досвіді держав-членів ЄС та попередньому досвіді, набутому інспекторами з охорони довкілля щодо нагляду за транскордонним транспортуванням відходів¹².

На сьогодні створено Хорватську екологічну інформаційну систему (ISZOP) Informacijski sustav zaštite okoliša i prirode¹³), яка включає понад 40 різних баз даних. 29 травня 2008 року Уряд прийняв Декрет про інформацію та участь громадськості в питаннях охорони навколишнього середовища, яким повністю імplementовано положення Директиви 2003/35/ЄС щодо участі громадськості в розробці планів і програм, пов'язаних із навколишнім середовищем.

На підставі згаданих приписів та актів Державний інспекторат здійснює нагляд за виконанням заходів, передбачених актами оцінки впливу на довкілля та правилами охорони навколишнього природного середовища, вживає заходів щодо усунення можливих негативних впливів на довкілля, контролює якість морської води в зонах купання на пляжах, здійснює контроль за станом води. До того ж, Державний інспекторат контролює якість вживаного нафтового палива, поводження з речовинами, що пошкоджують озоновий шар, а також дотримання ратифікованих міжнародних угод.

До сфери діяльності Інспекторату належить координація та налагодження співпраці з іншими компетентними інспекціями й державними органами у сфері охорони довкілля, проведення планових перевірок, вжиття заходів щодо надзвичайних подій та обмін даними з метою якнайшвидшого поповнення екологічної інформаційної системи. Для цього в інспектораті функціонує 2 підрозділи – сектор нагляду за довкіллям (sector for environmental inspection¹⁴) (далі – SEI) та сектор нагляду за природними ресурсами (sector for nature protection inspection¹⁵) (далі – SNPI).

SEI перевіряє юридичних та фізичних осіб на предмет дотримання законодавчих вимог у сфері захисту атмосферного повітря, захисту від світлового забруднення, управління відходами, управління якістю води на пляжах, а також управління озоноруйнівними речовинами.

SNPI здійснює контроль природоохоронних територій, рідкісних видів рослин і тварин, а також виконує загальний нагляд за користуванням природними ресурсами.

Важливо відзначити, що Державний інспекторат виступає переважно як координаційний орган у сфері екологічних перевірок. Починаючи з 2008 року, після підписання угоди про співпрацю з різними міністерствами та органами влади інспектори здійснюють нагляд відповідно до річного плану роботи і

¹² Ministerstvo zaštite okolise Republika Hrvatska: Vijesti - Državni inspektorat Republike Hrvatske. URL: <https://inspektorat.gov.hr/vijesti/8?trazi=1&tip=1&tip2=&tema=&datumod=&datumdo=&pojma=&page=2>

¹³ ISZOP - Informacijski sustav zaštite okoliša i prirode: Vnisterstvo Gospodarstva i odrszvog rozvoja. URL: <https://iszoportal.azo.hr/>

¹⁴ Sektor za nadzor zaštite prirode. Uredbu o unstaranjem tarnjem ustrojstvu drzavnog snspektorata, розділ 1.21. Sektor za nadzor zaštite prirode Članak 110. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_05_45_888.html

¹⁵ Uredbu o unstaranjem tarnjem ustrojstvu drzavnog snspektorata, рпозділ 1.21.1. Služba nadzora kopnenih ekosustava, Članak 111. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_05_45_888.html

програми екологічної інспекції та обов'язково погоджують їх із планами і програмами інших органів контролю з метою здійснення координованих інспекцій.

Місцеві та регіональні органи самоуправління в Хорватії не мають повноважень здійснювати екологічний контроль, але вони можуть звернутися до центрального органу з метою вжиття заходів у випадку виявлення порушення у сфері дотримання граничних показників забруднення води, повітря, землі, а також відходів. Поліція відіграє важливу роль як у супроводі інспекторів на місця перевірок, так і в отриманні скарг на неправомірні дії, що завдають шкоди довкіллю. Так, у кожному регіональному відділенні поліції мінімум один поліцейський має пройти навчання в рамках програми боротьби з екологічними правопорушеннями.

Цікаво, що у Хорватії законодавчо закріплені кваліфікаційні вимоги до інспекторів у сфері захисту довкілля (статті 219–220 Закону про захист довкілля¹⁶). Так, для того, щоби претендувати на посаду екологічного інспектора, кандидат повинен мати диплом у галузі машинобудування, хімічних технологій, харчових біотехнологій, природничих наук і математики, сільського господарства, біохімії, медицини, ветеринарної медицини, лісового господарства, геології, гірничодобувної промисловості або охорони праці. Окрім того, кандидат повинен мати не менш ніж 3 роки досвіду роботи за фахом та скласти попередній фаховий державний іспит. Щороку інспектори проходять оцінку ефективності роботи.

Станом на 1980 рік *Польща* вважалася однією з найбільш забруднених держав у світі, оскільки обсяг шкідливих викидів в атмосферу через діяльність великих підприємств був дуже високим, а більша частина стічних вод скидалася без будь-якої очистки. Зі вступом до Європейського Союзу в 2004 році важливу роль у становленні позитивних екологічних тенденцій відіграло прийняття державних екологічних програм. Саме підприємства були й залишаються найбільшими джерелами забруднення довкілля.

Правова охорона довкілля в Польщі через систему відповідних правових норм спрямовується на забезпечення раціонального управління навколишнім середовищем, раціонального використання природних ресурсів, а також на боротьбу із забрудненням і на відновлення природних елементів відповідно до принципів сталого розвитку ООН. Зокрема, Закон «Про охорону навколишнього середовища» від 16 квітня 2004 р. (Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody¹⁷) передбачає заходи щодо охорони таких об'єктів:

- екосистеми;
- природних об'єктів;
- природних ресурсів;
- природних комплексів;
- озонового шару Землі, мікроорганізмів, генетичного фонду;

¹⁶ PRIJEDLOG ZAKONA O ZAŠTITI OKOLIŠA: MINISTARSTVO ZAŠTITE OKOLIŠA, PROSTORNOG UREĐENJA I GRADITELJSTVA. URL: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//227-01.pdf>

¹⁷ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody / ISAP – Internetowy System Aktów Prawnych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20040920880>

життя та здоров'я людей.

Польська система органів управління охороною довкілля має такі рівні: центральний (вищий) – загальнодержавний рівень; галузевий (основний) – рівень галузевих міністерств і відомств; місцевий – рівень воєводств та органів муніципальної влади.

За ознакою спеціалізації повноважень система державного управління включає такі види органів:

а) державні установи, які не спеціалізуються на охороні навколишнього середовища, тобто їх компетенція в екологічній сфері є визначеною і охоплює також інші сфери суспільного життя (економіку, культуру, освіту, військову, соціальну сфери тощо);

б) державні установи, які спеціалізуються на охороні навколишнього середовища, тобто їх компетенція має обмежений цільовий характер, що полягає лише в охороні навколишнього середовища, раціональному використанні природних ресурсів і забезпеченні екологічної безпеки.

До державних установ Польщі, які спеціалізуються на охороні навколишнього середовища, належать Міністерство клімату та охорони навколишнього середовища (Ministerstwo Klimatu i Środowiska¹⁸). Державний екологічний контроль здійснюється Головною інспекцією з охорони довкілля (Główny Inspektorat Ochrony Środowiska¹⁹) (далі – GIOŚ) та воєводськими (регіональними) інспекторами. Постанови, що виносяться інспекторами щодо підприємств гірничо-металургійного комплексу, обов'язково попередньо узгоджуються з директором відповідного територіального гірничого управління. Польська екологічна інспекція співпрацює з іншими контролюючими органами та органами місцевого самоуправління, зокрема в частині узгодження планів перевірок.

Діяльність GIOŚ регламентується Законом «Про інспекцію охорони довкілля» (Ustawa z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska²⁰). Згідно зі статтею 2 цього Закону до завдань GIOŚ належить:

1) інспектування суб'єктів, визначених законом, щодо: дотримання норм охорони навколишнього середовища; умов використання навколишнього середовища та дотримання обсягу, частоти та способу вимірювання викидів; дотримання правила щодо вмісту сірки у важкому паливі; експлуатації установок і пристроїв, що захищають навколишнє середовище від забруднення; дотримання положень щодо поводження з упаковкою та її відходами; щодо поводження з певними відходами; роботи з речовинами, які руйнують озоновий шар, а також фторовмісними парниковими газами та іншими газами, визначеними у законі; дотримання положень законодавства про мікроорганізми та генетично модифіковані організми; дотримання правил утилізації

¹⁸ Ministerstwo Klimatu i Środowiska: Serwis Rzeczypospolitej Polskiej. URL: <https://www.gov.pl/web/klimat/podstawowe-informacje>

¹⁹ Główny Inspektorat Ochrony Środowiska / gov.pl Serwis Rzeczypospolitej Polskiej: <https://www.gov.pl/web/gios/kierownictwo-gios/gios/kierownictwo-gios>

²⁰ Ustawa z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska: ISAP – Internetowy System Aktów Prawnych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19910770335>

електричного та електронного обладнання; дотримання положень щодо батарей та акумуляторів тощо;

2) проведення державного екологічного моніторингу в частині розробки й реалізації довгострокових стратегічних програм, виконавчих програм державного моніторингу довкілля, підготовка звітів про стан навколишнього середовища, участь у міжнародному обміні інформацією, координація співпраці з Європейським агентством з навколишнього середовища згідно з вимогами Регламенту (ЄС) 401/ЄС Європейського Парламенту та Ради 2009 від 23 квітня 2009 року про Європейське агентство з навколишнього середовища та Європейську мережу інформації та спостереження за навколишнім середовищем;

3) проведення лабораторних досліджень;

4) прийняття рішень про зупинення діяльності, у разі порушення вимог щодо охорони навколишнього природного середовища або умов використання;

5) запобігання великим аваріям та контроль за ліквідацією їх наслідків у випадку їх виникнення;

6) виконання завдань щодо збору даних для Європейського реєстру викидів і перенесення забруднюючих речовин та ведення Національного реєстру викидів і перенесення забруднюючих речовин;

7) виконання завдань, визначених Законом про надання інформації про довкілля, його охорону та участь громадськості від 3 жовтня 2008 року;

8) участь у введенні в експлуатацію об'єктів;

9) виконання завдань у сфері запобігання та ліквідації екологічної шкоди;

10) виконання завдань, визначених положенням про міжнародне переміщення відходів;

11) виконання завдань, визначених Законом про відходи гірничого виробництва від 10 липня 2008 року;

12) перевірка продукції на предмет оцінки відповідності вимогам природоохоронного законодавства;

13) виконання Закону про хімічні речовини та їх суміші від 25 лютого 2011 р., Регламентів (ЄС) 1907/2006, 648/2004, 1272/2008 та інших нормативних актів ЄС;

14) притягнення до кримінальної та адміністративної відповідальності за вчинення екологічних злочинів;

15) взаємодіє з Головою Національного кримінально-інформаційного центру в межах, необхідних для виконання статутних завдань тощо.

Статтею 8а Розділу 2а згаданого Закону встановлено кваліфікаційні вимоги до інспектора, які, зокрема, включають: вищу освіту; проходження шестимісячних курсів підготовки до роботи на посаді інспектора та складання випускного іспиту. Міністр, відповідальний за питання клімату, визначає своїм

розпорядженням обсяг і порядок проведення навчального курсу для інспекторів та умови складання підсумкового іспиту²¹.

Окремі аспекти діяльності GIOŚ унормовано Законом про право охорони довкілля (Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska²²), Розпорядженням Кабінету Міністрів (Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 31 grudnia 2018 r. w sprawie nadania statutu Głównemu Inspektoratowi Ochrony Środowiska²³), Регламентом (Regulamin Organizacyjny Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska z dnia 30 grudnia 2010 r.²⁴).

Отже, правова охорона довкілля в Польщі представлена розгалуженою системою органів, роботу яких спрямовано на комплексне регулювання правовідносин у сфері раціонального природокористування, забезпечення екологічної безпеки, поліпшення і збереження навколишнього середовища, зокрема за допомогою механізмів екологічного контролю.

У *Латвії* екологічний контроль під керівництвом Міністерства захисту навколишнього середовища та регіонального розвитку здійснюють Державна екологічна служба (State Environmental Service) (далі – SES) та Агентство охорони природи (Nature Conservation Agency) (далі – NCA). Ці органи діють у порядку, передбаченому законами та нормативними актами, що регулюють охорону навколишнього середовища, здійснюють державний контроль за охороною навколишнього середовища та використанням природних ресурсів на території Латвії, континентального шельфу, економічних зон Балтійського моря та Ризької затоки, територіальних і внутрішніх вод. Їх діяльність також відбувається згідно з процедурою, передбаченою законами та правилами, що стосуються рибальства, забезпечення контролю за рибальством, яке ведуть рибальські судна Латвії у водах держав-членів ЄС, держав, які не є членами ЄС, та у відкритому морі.

Державна екологічна служба виконує такі завдання:

– контролює дотримання законів і правил щодо видобутку та використання природних ресурсів, охорони природи, викидів забруднюючих речовин, поводження з небезпечними й побутовими відходами, діяльності з хімічними речовинами та продуктами, а також діяльності, пов'язаної з радіаційною та ядерною безпекою;

– видає та погоджує дозволи (ліцензії), технічні вимоги та інші адміністративні акти щодо використання природних ресурсів і провадження забруднюючої діяльності;

– інформує суспільство про діяльність ДСНС та стан довкілля;

²¹ Art. 8a Rozdział 2a Ustawa z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska / ISAP – Internetowy System Aktów Prawnych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19910770335>

²² Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska / ISAP – Internetowy System Aktów Prawnych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20010620627>

²³ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 31 grudnia 2018 r. w sprawie nadania statutu Głównemu Inspektoratowi Ochrony Środowiska / ISAP – Internetowy System Aktów Prawnych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180002530>

²⁴ Nadanie regulaminu organizacyjnego Głównemu Inspektoratowi Ochrony Środowiska. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-resortowe/nadanie-regulaminu-organizacyjnego-glownemu-inspektoratowi-ochrony-34519908>

- організовує моніторинг стану повітря та внутрішніх і підземних вод, що фінансується ЄС;
- організовує рекультивацію історично забруднених ділянок;
- бере участь в управлінні заходами з подолання наслідків надзвичайних ситуацій²⁵.

На регіональному рівні в Латвії на сьогодні діє 6 регіональних екологічних управлінь:

- Даугавпільська обласна екологічна рада;
- Регіональна екологічна рада Ліелриги;
- Курземська регіональна екологічна рада;
- Резекненська обласна екологічна рада;
- Відземська обласна екологічна рада;
- Земгальська обласна екологічна рада.

Причому SES здійснює лише ті контролюючі функції, які не визначені для інших органів. Існує 2 окремих положення про діяльність SES та NCA. Вони були розроблені як результат неефективності діяльності попередньої екологічної інспекції, яка концентрувала в собі функції інших служб. Рішення кожного з цих органів можуть бути оскаржені в суді. Одним із принципів роботи SES є принцип «Consult first!», коли компанії дається час на усунення порушень без застосування санкцій.

SES було створено 1 січня 2005 року шляхом об'єднання колишньої Державної екологічної інспекції, 8 регіональних екологічних управлінь та Управління з морського середовища. Із 1 липня 2009 року в ході реорганізації Центр радіаційної безпеки було приєднано до SES, і він став Центром радіаційної безпеки Державної екологічної служби Латвійської Республіки.

Як зазначалося, метою функціонування SES є забезпечення дотримання законодавчої бази у сфері охорони навколишнього природного середовища та природних ресурсів, контроль за радіаційною та ядерною безпекою.

Натомість, основними функціями Агентства охорони природи (NCA)²⁶ є:

- управління всіма природоохоронними територіями Латвії;
- управління природоохоронним плануванням та просуванням планів охорони довкілля;
- управління науковими дослідженнями на заповідних територіях;
- співпраця з місцевими органами влади, туристичними підприємцями, неурядовими організаціями й навчальними закладами з метою сприяння збереженню природи;
- нагляд за виконанням Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення²⁷ (CITES), включаючи видачу дозволів на імпорт та експорт охоронюваних видів тварин і рослин.

²⁵ Areas of activity: State Environmental Service is a state institution under supervision of Minister of Environmental Protection and Regional Development of the Republic of Latvia. URL: <https://www.vvd.gov.lv/en/areas-activity>

²⁶ NCA – Nature Conservation Agency. URL: <https://www.developmentaid.org/organizations/view/34003/nature-conservation-agency-nca>

²⁷ Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, підписана у Вашингтоні, округ Колумбія, 3 березня 1973 р. Виправлена в Бонні 22 червня 1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_129#Text

Також NCA відповідно до законів видає, призупиняє або анулює ліцензії та інформує суспільство про охорону природи.

Державний контроль у Латвії загалом здійснюється згідно зі статтею 18 Закону про захист навколишнього природного середовища (Environmental Protection Law/ Vides aizsardzības likums 01.07.2020²⁸ Spēkā esošā), що включає:

– контроль за дотриманням вимог нормативно-правових актів про охорону навколишнього природного середовища, у тому числі у таких сферах:

- 1) дослідження, видобування, використання та облік природних ресурсів;
- 2) здійснення забруднюючої діяльності;
- 3) дослідження та рекультивація забруднених і потенційно забруднених місць;
- 4) операції з хімічними речовинами та сумішами;
- 5) операції із джерелами іонізуючого випромінювання;
- 6) оцінка та зниження ризику нещасних випадків на виробництві;
- 7) поводження з відходами;
- 8) управління та охорона особливо охоронюваних природних територій загальнодержавного значення, особливо охоронюваних видів тварин і рослин і місць їх існування, мікрозаповідників;
- 9) відповідність умовам провадження запланованої діяльності або технічним регламентам згідно з нормативними актами, що регулюють оцінку впливу на довкілля.

Відповідно до статті 19 цього Закону SES контролює дотримання екологічних нормативних актів, контроль за якими не передано до компетенції інших прямих адміністративних установ або муніципалітетів. Отже, контроль за деякими компонентами забруднення довкілля, як і в Хорватії, покладено також на інші міністерства й муніципалітети.

Безпосередній державний екологічний контроль здійснюють державні інспектори SES. Рішення державних екологічних інспекторів пов'язані з державним екологічним контролем навколишнього природного середовища, можуть бути оскаржені до Генерального директора SES та Генерального директора NCA. Рішення генеральних директорів цих установ також можуть оскаржуватися в суді.

Інспектор SES має право визначити, що рішення щодо державного контролю за станом навколишнього природного середовища набирає чинності та підлягає виконанню негайно, якщо зволікання може спричинити значні негативні зміни в навколишньому середовищі.

Під час здійснення державного екологічного контролю державний екологічний інспектор має право:

- безперешкодного огляду будь-якої території, обладнання чи іншого об'єкта незалежно від форми власності, якщо це необхідно для контролю, шляхом проведення планових перевірок або якщо є обґрунтовані підозри щодо порушення екологічних норм;

²⁸ Vides aizsardzības likums 01.07.2020.-... Spēkā esošā / LIKUMI-LV. URL: <https://likumi.lv/ta/id/147917-vides-aizsardzibas-likums>

- відбирати проби та проводити контрольні вимірювання;
- зупиняти судна та інші плавучі засоби і наказувати їм заходити в гавань або причалювати до берега;
- зупиняти транспортні засоби практично без обмежень, а також давати вказівки водієві транспортного засобу для запобігання або припинення порушення;
- запитувати та отримувати безоплатно від фізичних осіб, органів державної влади та місцевого самоврядування інформацію, необхідну для здійснення екологічного державного контролю;
- тимчасово припиняти або забороняти діяльність, яка порушує екологічні норми, спричиняє негативні зміни в довкіллі або загрожує здоров'ю чи життю людей;
- у межах своєї компетенції видавати адміністративні акти, необхідні для виконання вимог екологічних нормативно-правових актів, зокрема Закону про забруднення (Par piesārņojumu²⁹) та стандартів якості навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів;
- вести справу про адміністративне правопорушення.

Орган місцевого самоврядування відповідно до повноважень, визначених Законом про місцеве самоврядування (Pašvaldību likums³⁰) або нормативно-правовими актами з питань довкілля, здійснює контроль у сфері навколишнього середовища. Статтею 8 цього Закону передбачені права громадськості, які полягають в її участі у прийнятті відповідного рішення чи документа, у тому числі документів планування, що регулюють питання просторового планування, стратегічної оцінки впливу на довкілля або окремої сфери довкілля, на яку поширюється документ, а також документів планування у сфері управління відходами та небезпечними відходами, утилізації батарей та акумуляторів, пакування, якості повітря, охорони водних ресурсів, у тому числі від забруднення нітратами, які використовуються в сільському господарстві, різними видами підприємницької діяльності до її започаткування, планованого будівництва відповідно до законів і нормативно-правових актів, забруднення, розповсюдження ГМО у навколишнє середовище тощо. Громадськість має право вносити пропозиції чи висловлювати думку до прийняття відповідного рішення чи підготовки остаточного адміністративного документа.

У разі виявлення загрози SES ідентифікує оператора, професійна діяльність якого спричинила пряму загрозу заподіяння шкоди, та має право вимагати надання інформації про прямі загрози заподіяння шкоди, вимагати від оператора вжиття необхідних профілактичних заходів; давати оператору обов'язкові для виконання вказівки щодо запобіжних заходів, у разі необхідності організовує проведення профілактичних заходів у випадках і в порядку, визначених Кабінетом Міністрів. Рішення SES може бути оскаржено протягом 15 днів. Оскарження рішення не зупиняє його дії.

²⁹ Par piesārņojumu / LIKUMI-LV. URL: <https://likumi.lv/ta/id/6075-par-piesarnojumu>

³⁰ Pašvaldību likums / LIKUMI-LV. URL: <https://likumi.lv/ta/id/336956-pasvaldibu-likums>

Діяльність SES також регулюється Положенням «Про Державну інспекцію охорони навколишнього середовища Латвійської Республіки», прийнятим Сеймом у вигляді окремого Закону (Par piesārņojumu³¹). Статтею 45 цього Закону встановлено порядок здійснення екологічного моніторингу, нагляду і контролю. З метою забезпечення виконання вимог, встановлених цим Законом, SES розробляє, а її генеральний директор затверджує план екологічної інспекції. Контроль згідно з планом здійснюють державні інспектори з охорони довкілля шляхом перевірок.

На національному рівні екологічний нагляд та контроль у *Нідерландах* здійснює Інспекція з питань навколишнього середовища та транспорту³² (Human Environment and Transport Inspectorate) (далі – ИЛТ), що підпорядкована Міністерству інфраструктури та водного господарства. ИЛТ відповідає приблизно за 150 напрямів, у тому числі за шумове забруднення авіацією, роботу внутрішнього судноплавства, дозволи на таксі, житлово-комунальну сферу, перевезення небезпечних вантажів, відходи, генетично модифіковані організми, рейтинг енергоефективності будинків тощо.

Досягти результатів інспекторам допомагає якісне річне планування перевірок на основі потенційних ризиків, а також можливість залучати інші національні органи й департаменти. ИЛТ контролює та сприяє дотриманню законів і правил щодо безпечного та стійкого середовища проживання та транспорту. ИЛТ також відповідає за підтримку безпечного та здорового середовища для життя й роботи та обмеження шкідливого впливу на навколишнє середовище. Це включає моніторинг безпеки будівель і питної води, обмеження ризиків виробництва, забезпечення відповідальної переробки відходів і запобігання та відновлення забруднених ґрунтів і води.

Базовим документом, що регламентує діяльність ИЛТ у Нідерландах, є Закон про загальні положення екологічного права (Wet algemene bepalingen omgevingsrecht³³). Закон, зокрема, визначає правила отримання екологічних дозволів. Також у 2022 році прийнято Указ про природоохоронну діяльність (королівський), що набрав чинності з 17.05.2023 р.³⁴.

Нагляд інспекції здійснюється за принципом «довіряй». Інструментами, які використовуються, є інспекції об'єктів, адміністративний контроль, цифрові інспекції та аудити. Якщо потрібне «постійне вдосконалення», інспектор також контролює цей аспект³⁵. ИЛТ також підтримує безпечне транспортування дорогами, водою та повітрям.

³¹ Par piesārņojumu. Saeima ir pieņēmusi un Valsts prezidents izsludina šādu likumu / Latvijas Rtpublikas Tiestību Akti. URL: <https://likumi.lv/ta/id/6075-par-piesarnojumu>

³² Human Environment and Transport Inspectorate, ИЛТ / Ministry of Infrastructure and Water Management. URL: <https://english.ilent.nl/>

³³ Wet algemene bepalingen omgevingsrecht [Regeling vervalt op nader te bepalen datum]. Geraadpleegd op 17-05-2023. Geldend van 19-04-2023 t/m heden:Overheid.nl. URL: https://wetten.overheid.nl/BWBR0024779/2023-04-19/#Hoofdstuk2_Paragraaf2.1_Artikel2.2

³⁴ Activiteitenbesluit milieubeheer [Regeling vervalt op nader te bepalen datum]. Geraadpleegd op 17-05-2023. Geldend van 21-09-2022 t/m heden. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0022830/2022-11-05>

³⁵ Over Omgevingsdienst Nederland: Omgevingsdienst Nederland B.V. gebruikt cookies om bepaalde voorkeuren te onthouden en vacatures af te stemmen op je interesses. URL: <https://omgevingsdienstnederland.nl/milieu-controle/>

Окрім здійснення екологічного нагляду, ІЛТ надає ліцензії, дозволи, сертифікати, а також роз'яснює законодавчі норми у сфері довкілля. Разом з поліцією спеціальна розвідувально-розшукова служба ІЛТ забезпечує адекватне розслідування у випадку кримінальних правопорушень, які можуть завдати шкоди людям і суспільству, таких як сильне забруднення ґрунту, вилив небезпечних речовин та вчинення шахрайства з боку будівельних корпорацій тощо.

У разі виявлення, що громадяни чи компанія не дотримуються закону, інспектор має у своєму розпорядженні широкий спектр інструментів або заходів. Завдання інспекції – мотивувати громадян чи компанії дотримуватися законодавства та нормативних актів. Інспекція не переслідує цілі якомога суворіше покарати порушника, вона прагне завжди бути ефективною, застосовуючи найбільш легкі інструменти впливу:

- горизонтальний нагляд (погодження угод щодо виконання);
- системний нагляд (проведення аудитів);
- вибіркові перевірки (перевірка об'єктів).

Загалом, інспекція може вжити таких заходів у разі невідповідності:

- висловити рекомендації;
- підкреслити застереження;
- накласти адміністративні санкції, такі як штраф або пеня, включно з анулюванням дозволів;
- публічно оприлюднити відомості про порушення.

Окрім цих адміністративних заходів, інспекція може здійснювати кримінальні розслідування під керівництвом прокурора³⁶.

Унікальним для Нідерландів є публічне засвідчення обмежень повноважень інспектора. Так, подібно до осіб, яких перевіряють, інспектор також повинен діяти в межах своїх повноважень, а саме: дотримуватися загальних принципів належного адміністрування, вимог законодавства та нормативних актів; діяти в рамках політики втручання ІЛТ.

ІЛТ може прийняти рішення винагородити компанію за дотримання екологічного законодавства (*Naming and faming*), сподіваючись, що це стимулюватиме інших представників галузі також дотримуватися правил. Окрім цього, подібно до Польщі, нідерландські компанії мають можливість виправити правопорушення протягом узгодженого терміну. Коли інспектор має намір накласти адміністративне стягнення, він повинен попередньо повідомити порушника про це. Тоді правопорушник матиме можливість викласти письмово свою думку до отримання остаточного рішення.

Коли інші підходи не призводять до результатів, інспекція може застосувати репутаційне втручання за певних умов (*Naming and shaming*). Ці втручання неформальні і зазвичай мають каральний характер. Завдяки публічному викриттю імені правопорушника інспекція повідомляє про його дії компаніям, що займаються тим самим видом діяльності. Метою цього втручання є заподіяння шкоди репутації компанії. Оскільки це іноді може призвести до

³⁶ Activities, About the ILT. URL: <https://english.ilent.nl/about-the-ilt/acitivities>

незворотної шкоди та дуже негативного розголосу, ІЛТ зазвичай діє стримано. Репутаційний вплив з погляду громадського екологічного нагляду в цій державі сприймається як дуже ефективний.

З метою втілення в життя природоохоронних заходів та здійснення екологічного контролю у **Франції** всі міністерства уповноважені, у межах своєї компетенції, здійснювати заходи щодо охорони природи і навколишнього середовища. Міністерство екологічного переходу Франції (Ministère de la Transition écologique)³⁷ (далі – Міністерство) покликане координувати діяльність інших міністерств, готувати проекти нормативних актів у цій галузі, брати участь у роботі міжнародних нарад, присвячених екологічним питанням. Міністерство має на місцях уповноважених, на яких покладено функції щодо здійснення спільного екологічного контролю в межах певної території. Повноваженнями щодо здійснення контролю в галузі охорони навколишнього середовища в певній адміністративно-територіальній одиниці наділяються також місцеві органи державного управління, префекти, мери міст.

Основним нормативним актом є Екологічний кодекс Франції³⁸. Крім загального існує спеціальне законодавство, що регулює охорону окремих природних об'єктів: Лісовий кодекс 1952 року, Сільськогосподарський кодекс 1958 р., Закон про атмосферу та раціональне використання енергії, Закон про воду 1992 р. та ін.

Безпосередній контроль за дотриманням природоохоронного законодавства в цій державі здійснює підпорядкована Міністерству та особисто Міністрові з питань екологічного переходу, а також Міністерству енергетичного переходу Генеральна інспекція з питань навколишнього середовища та сталого розвитку (Inspection générale de l'environnement et du développement durable)³⁹ (далі – IGEDD).

IGEDD консультує уряд з питань екологічного та енергетичного переходу, містобудування, житла, мобільності, води, біорізноманіття, втручається у сфери «довкілля, клімату, сталого розвитку, екологічного переходу, житла, містобудування, міського, регіонального планування, ландшафту, будівництва, енергетики, транспорту, природних і технологічних ризиків і моря». Таким чином, вона сприяє прогнозуванню, розробці, моніторингу реалізації та оцінці державних політик у всіх географічних масштабах, а також здійснює аудиторські та інспекційні місії. IGEDD також виконує екологічну функцію через своє національне формування – Екологічний орган Autorité environnementale⁴⁰ (Ae) (Ae-IGEDD) та свої регіональні місії Consulter le site des missions régionales d'autorité environnementale⁴¹ (MRAe).

³⁷ Ministère de la Transition écologique. URL: <https://www.ecologie.gouv.fr/ministere>

³⁸ Екологічний кодекс Франції, Останнє оновлення: 6 травня 2023 р. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006074220/

³⁹ Inspection générale de l'environnement et du développement durable (IGEDD). URL: <https://www.ecologie.gouv.fr/inspection-generale-lenvironnement-et-du-developpement-durable-igedd>

⁴⁰ Autorité environnementale (Ae) / Service-Public.fr. URL: <https://lannuaire.service-public.fr/gouvernement/d1ee7373-8f95-4629-b5ee-886f4e8b0d0b>

⁴¹ Missions régionales d'autorité environnementale (MRAe). URL: <https://www.mrae.developpement-durable.gouv.fr/spip.php?page=sommaire>

Принципом IGEDD є незалежність і неупередженість. Її формування є частиною реформи вищого корпусу державної служби, зокрема служб загальної інспекції та їх робочих місць відповідно до Декрету від 9 березня 2022 року.

Висновки

Розглянувши досвід європейських країн щодо здійснення екологічного контролю у кожній з них та, відповідно, законодавчого регулювання діяльності відповідальних установ, слід зазначити, що в цих державах екологічний контроль (нагляд) здійснюється не лише головним органом екологічного нагляду (контролю), а й іншими державними установами, до компетенції яких належить здійснення контролю окремих аспектів державного екологічного нагляду (контролю). Проте, всі вони діють у взаємозв'язку з ключовим міністерством та державним органом екологічного нагляду (контролю). Зокрема, таким органом у всіх досліджених країнах є державна природоохоронна інспекція, яка діє згідно з правилами, передбаченими природоохоронним законодавством.

В окремих країнах (Хорватія, Латвія, Польща, Нідерланди) положення про діяльність такої інспекції регламентовано окремим законом або іншим нормативно-правовим актом (наприклад, Королівським указом у Нідерландах). У Франції базовим законом є Екологічний кодекс. У розглянутих прикладах один орган представляє всі форми державного екологічного нагляду та контролю і при цьому має значні повноваження (Латвія, Нідерланди, Франція, Хорватія). Польське й латвійське законодавство надає екологічним інспекціям практично необмежені повноваження, аж до контролю нерухомого та рухомого майна власника об'єкта, що здійснює шкідливі викиди, допускаючи його огляд, навіть із використанням дронів.

Законодавством Латвії, Хорватії та Нідерландів передбачено, що природоохоронна інспекція веде справи про правопорушення в екологічній сфері у співпраці із прокуратурою. Крім того, допускається призупинення діяльності суб'єкта, який припустився порушень екологічного законодавства. Екологічний кодекс Франції допускає використання підрозділів поліції для перевірок порушників екологічного законодавства. Сьогодні в цій країні проходить підготовка до створення спеціальної екологічної поліції. Закон Хорватії встановлює обов'язкові вимоги щодо наявності на місцях хоча б одного поліцейського, який пройшов спеціальне навчання щодо виявлення та розкриття злочинів у сфері екології. Польське ж законодавство не допускає обмежень щодо перевірок бізнесу.

Кваліфікаційні вимоги на предмет фаховості й досвіду до інспекторів у тій чи іншій формі присутні в законодавстві всіх країн, за виключенням Франції. За критерієм фаховості та професійної придатності щодо певного напрямку чи типу забруднення кандидатуру інспектора для здійснення конкретної перевірки затверджує Міністр.

У Польщі сфери можливих перевірок центральною та воєводською екологічною інспекцією розмежовані. Великий вплив на прийняття рішень за результатами інспектування об'єктів на предмет екологічної відповідності має відкритість звітів за результатами перевірок, застосування електронних систем (Польща, Хорватія), а також широке залучення недержавних фахівців (компаній)

для проведення інспекцій (Нідерланди, Франція) та громадськості (Латвія, Нідерланди).

Отже, основним принципом діяльності природоохоронних інспекцій у різних країнах є співпраця між різними органами державної влади, місцевими органами влади на рівні адміністративно-територіальних одиниць (воєводств у Польщі, департаментів у Франції), поліцією, а також взаємодія з неурядовими організаціями та бізнесом.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*